
Bohuslav Martinů (1890–1959)

Pracovní list úroveň A

I. Pohled z ochozu věže

Malý Bohouš Martinů svá dětská léta strávil v bytě ve věži poličského kostela. Jeho otec Ferdinand, povězný a švec, obýval malou komůrku s rodinou o třech dětech. Nejmladší z dětí Bohouš nejenže shlížel na město z ptačí perspektivy, ale také naslouchal zvukům chrámové hudby linoucím se z kostela, nad kterým bydlel.

Zdroj: Bohuslav Martinů v pařížském ateliéru Jana Zrzavého v roce 1924, kopie v Institutu B. Martinů.

- **DOK 1: Pohlednice s věží poličského kostela**

Zdroj: Pohlednice kostela sv. Jakuba v Poličce ze začátku 20. století, Městské muzeum v Poličce.

- *Napiš o jaký druh stavby, kterou vidíš na obrázku, se jedná a komu je zasvěcena. Použij internet nebo turistického průvodce města Polička.*
- *Představ si, že ses ocitl na ochozu věže kostela a díváš se do dálky... Použij svoji fantazii a napiš, co můžeš pravděpodobně z výšky pozorovat a čemu se budeš obdivovat stejně tak jako kdysi malý Bohouš, náš hudební skladatel. Myslíš, že to mělo nějaký vliv na pozdější tvůrčí práci skladatele?*

II. Nadaný konzervatorista, ale „necvičící“ houslista

Poté, co poličský učitel Josef Černovský objevil v mladém Bohoušovi hudební talent, vydává se Martinů v roce 1906 do Prahy, aby studoval housle na Pražské konzervatoři. Praha mu poskytla bohaté kulturní vyžití, které jako šestnáctiletý maloměšťák dosud nepoznal. Mladý Bohuslav především hltal hudební novinky, přehrával partitury, byl nadšen francouzskou impresionistickou hudbou. Intenzivně četl, učil se francouzštinu a chodil takřka denně do divadla, které si zamiloval. Proto není překvapující, že pro všechny tyto své aktivity poněkud zanedbával svůj hlavní obor, totiž housle. Více než technická cvičení ho zajímala hudební kompozice. Nelze se tedy divit, že se už od druhého ročníku potýkal s opravnými zkouškami a absolutorium bylo v nedohlednu... Začal komponovat a studovat sám, na vlastní pěst. Již tehdy vyhledal a navštěvoval mistra Josefa Suka, který vyučoval hudební kompozici ve speciální třídě na konzervatoři.

- **DOK 2: Dopisy Bohuslava jeho poličskému mecenáši Josefu Kaňkovi o státní učitelské zkoušce**

... To bych musel být kus dřeva, vždyť tu státnici dělají lidé, kteří ani nevědí, co je to hudba... A ze mě udělali lenocha (...) vždyť já už začínám věřit, že opravdu nic neumím. Tak mi to zkazili. Ale já se nedám tak lehce. Já se protluču a ukážu tomu řediteli, jaké máme rozdílné názory na umění. Jen prosím Vás, dojděte k našim a napište mi.

Zdroj: MARTINŮ, Bohuslav a POPELKA, Iša (ed.). *Dopisy domů: Z korespondence do Poličky*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 10–11.

- *Bohuslav státní zkoušku toho dne nesložil. Z dopisu zjisti a napiš, jak se s tímto faktem vyrovnal; čeho se obává, co ho rozčílilo a zda se nechal tímto dílčím neúspěchem odradit od dráhy hudebníka.*

III. „Francouzský“ skladatel

Mladý Bohuslav nakonec státní zkoušku složil v roce 1912, což ho opravňovalo k soukromé výuce hudby. Nejprve učil v Poličce, v letech 1920–23 pak byl členem České filharmonie (hráč druhých houslí), se kterou procestoval Evropu. Nejvíc mu učarovaly Paříž a malebné Švýcarsko. Roku 1922 byl znovu na Pražské konzervatoři, tentokrát jako student kompozice v mistrovské třídě Josefa Suka. O rok později odjel na stipendijní pobyt do Paříže, kde se jeho profesorem stal Albert Roussel. Zde se seznámil s hudební avantgardou 20. let – Pařížskou šestkou. Intenzivně ho ovlivnila také hudba Igora Stravinského. Od poloviny 20. let začal krystalizovat skladatelův osobitý hudební styl. Ve 30. letech byl již známým skladatelem, kterého hrály přední světové scény (Paříž, Londýn, Boston, Basilej, ...). Na „domácích prknech“ je Bohuslavovým propagátorem Václav Talich, šéf České filharmonie. Martinů opustil Paříž až roku 1940, kdy došlo k německé okupaci.

- **DOK 3: Nerozluční kolegové a přátelé a jejich charakter**

Václav Talich, šéfdirigent České filharmonie ve 20. a 30. letech 20. století	Bohuslav Martinů, hudební skladatel
	
TEXT č. ... (doplň)	TEXT č. ... (doplň)

Zdroj: MIHULE, Jaroslav. *Bohuslav Martinů v obrazech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, s. 11 přílohy.

TEXT č. 1

... Byl bytostný optimista a věřil, že vždycky všechno dobře dopadne a že se nám povede lépe. Nebyl schopný nikomu ublížit slovem ani činem...

Zdroj: MARTINŮ, Charlotte. *Můj život s Bohuslavem Martinů*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1978, s. 54.

TEXT č. 2

... Jak jsem Tě znal sám a viděl pracovat a ničit si často Tvoje zdraví i nervy pro věci, jež jsi považoval za hodnotnější a za něž jsi bez ohledu bojoval, bez ohledu, zdali si uděláš přátele či nepřátele...

Zdroj: Dopis B. Martinů Václavu Talichovi z roku 1945, Muzeum Českého krasu, Beroun.

- Po přečtení TEXTŮ č. 1 a 2 doplň do tabulky chybějící údaje tak, jak si myslíš, že odpovídají fotografiím, tj. přiřaď správně TEXT k fotografii.
- Do tabulky napiš pod každou osobnost tři charakteristická přídavná jména podle toho, jací mohli Talich a Martinů být.
- **DOK 4: Bohuslav Martinů o skladbě *Half-time (Poločas)***

... Nesleduji žádnou vznešenou ideu ani nelíčím obyčejný život na hřišti. Nechávám se jen inspirovat tímto **životem plným pohybem, ruchem, dějem**. Tím se moje práce nestává nijak ani impresionistickou ani deskriptivní, poněvadž tyto zážitky, které jsou **obdivem pro zdravý sport a výraz síly i mládí**...

Zdroj: Dopis B. Martinů Václavu Talichovi z roku 1924, Muzeum Českého krasu, Beroun.

- Z jakého prostředí slovo *half-time* pochází? Které sporty mají svůj poločas?
- Vymysli svůj nadpis k DOK 4. Nápodvěda: Chvála....; Óda na...; Obdiv... atd.

Od poloviny 20. let byl Martinů označován jako český skladatel z École de Paris (Pařížské školy). Pomineme-li konzultace u prof. Alberta Roussela, byl Martinů v Paříži pilným samostudentem. Název École de Paris je formální označení pro okruh skladatelů-cizinců, kteří bydleli, tvořili a scházeli se v Paříži ve 20. a 30. letech. Martinů tak vlastně ztělesňoval dva světy – francouzský a český.

- **DOK 5: Martinů o smyslu své zahraniční práce píše Josefu Sukovi**

... Jsem přesvědčen, že **přináším něco nového...** a dělám to **ne pro Francii** ani proto, abych byl nějak zvláště **znám a ceněn v cizině, ale pro naši hudbu, pro Čechy**; a my hlavně jako malý národ bychom potřebovali, aby všechno úsilí se spojilo a každá energie byla **zúžitkována ve prospěch celku a v zájmu velké věci.**

Zdroj: Dopis B. Martinů Josefu Sukovi z prosince 1930, Nadace Bohuslava Martinů, Praha.

- *Jaký je podle Martinů smysl jeho zahraniční skladatelské činnosti? Ve prospěch koho tvoří a přináší nové věci?*
- *Proč byl Martinů označován „francouzským“ skladatelem? Jak dlouho trvale bydlel v Paříži a v čem byl pro Francouze přínosem (viz modré rámečky Kapitoly III)?*
- *Představ si, že jsi francouzský novinář nebo hudební kritik a současník B. Martinů. Máš za úkol seznámit Pařížany s novým českým skladatelem ve své hudební **zprávě**. Myslíš, že tvůj pohled bude jiný než ten od českého novinářského kolegy? Proč a v čem? Napiš **zprávu** o proběhnuté premiéře orchestrální skladby Half-time v Paříži a **jinou zprávu**, tentokrát jako český novinář, do Národního divadla o stejné skladbě.*

Francouzský novinář	Český novinář
...	...
Rozdíly:	

IV. Charlotte Martinů

V roce 1926, tedy ve třetím roce svého pařížského pobytu, se Bohuslav seznámil se svojí životní partnerkou Charlottou Quennehen (1894–1978), se kterou se roku 1931 oženil. Charlotte pocházela ze skromných poměrů, živila se jako švadlena. Bohoušovi se stala celoživotní partnerkou, která byla vždy velmi pracovitá a poněkud nepraktickému skladateli se stala starostlivou hospodyní. Nikdy se nenaučila česky, což jí asi nikdy neodpustila Bohoušova matka. Bohuslavova sestra Marie a jeho bratr Karel, stejně jako většina Bohoušových poličských přátel, naštěstí francouzsky uměli. Mohli tedy trávit s mladým párem plnohodnotné společné chvíle. Z manželství Charlotty s Bohuslavem nevzešel žádný potomek.

- **DOK 6: Bohuslav se svou ženou Charlottou v roce 1938**

Zdroj: MIHULE, Jaroslav. *Bohuslav Martinů v obrazech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, s. 20 přílohy.

- **DOK 7: Vzpomínka Charlotty na Bohoušovu maminku**

*... Přivítání v Poličce bylo chladné. Maminka měla samozřejmě jiné plány se svým Bohoušem; však se nabízely **nevěsty se statkem s velkým věnem**, s nákladnou výbavou... „Znám jednu dívku, ta má dukáty, má dukáty...“ ... Byla jsem **chudé děvče**, byla jsem **cizinka**, obě tyto okolnosti mluvily proti mně. Bohuš mě chlácholil a mínil, že maminka si časem zvykne.*

*Skutečně teprve po letech, když maminka poznala, jak **se o Bohuše starám** a jak **jsem mu oddána**, její poměr se ke mně změnil a nakonec byly její city srdečné.*

Zdroj: MARTINŮ, Charlotte. *Můj život s Bohuslavem Martinů*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1978, s. 25–26.

- *Jak reagovala Martinů rodina, resp. jeho matka, na novou Bohoušovu známost a z jakého důvodu? Které dvě okolnosti hrály v neprospěch Charlotty?*
- *Co vedlo „maminku“ po letech k tomu, že změnila názor na Charlottu a svolila ke svatbě?*
- *Znáš ze svého okolí nějaký „smíšený“ manželský pár: Čech(-ška) a cizinec(-ka)? Jakým jazykem komunikují a jakým jazykem hovoří jejich děti? Představ si sám sebe na jejich místě. Jak bys problém jazyka řešil ty? Napiš své postřehy a diskutuj se spolužáky.*

V. Druhá světová válka, Martinů – „americký“ skladatel

V září roku 1939 vypukla 2. světová válka. Martinů, tehdy žijící v Paříži, intenzivně prožíval narůstající agresi fašistického Německa a osud své rodné vlasti v druhé polovině 30. let. Dne 6. 10. 1938, tj. bezprostředně po mnichovském diktátu, byla Polička obsazena německými vojsky. Martinů na tyto události zareagoval kantátou Polní mše (dokončena 1939) věnovanou československým vojákům ve Francii. Těsně před okupací Paříže uprchl Martinů s manželkou na jih Francie (červen 1940), aby se následně vydali do Spojených států, kde mohl Bohuslav svobodně tvořit.

- **DOK 8: Čs. kolonie v Paříži a Martinů *Polní mše***

„Zde roku 1916 prozatímní československá vláda zřídila své sídlo pod vedením T. G. Masaryka“ – pamětní deska na budově č. p. 18, Bonapartova ulice, Paříž (ve 20. a 30. letech centrum „čs. kolonie v Paříži“, dnes České centrum, ČŠBH a konzulát v Paříži)

Zdroj: Osobní fotografie Jana Lorence, 19.6.2013

... V Paříži, seskupeni okolo kolonie [18 rue Bonaparte, dřívější sídlo čs. národní rady v čele s TGM za 1. světové války, pozn. autora], pracujeme na odboji... Naši hoši jsou mobilizováni a odjíždějí na jih Francie... V té době přistupují k práci na Polní mši, která je určena našim hochům v táborech... Chtěl

bych jim poslat skladbu, kterou by sami provedli a o které by věděli, že je psána pro ně – že na ně vzpomínáme a že jsme s nimi.

Zdroj: MARTINŮ, Bohuslav a ŠAFRÁNEK, Miloš (ed.). *Domov, hudba a svět: Deníky, zápisníky, úvahy a články*. 1.vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1966, s. 280–281.

- *Kde se Martinů v době, kdy píše Polní mši, nacházel?*
- *Komu je Polní mše určena? Co znamená „našim hochům v táborech“?*
- *Proč je užít přívlastek „polní“?*

Ve Spojených státech Martinů působil s dílčími přestávkami v letech 1941–1956. Nejprve tvořil jako skladatel na volné noze, později se stal profesorem skladby na univerzitě v Princetonu. Stejně jako Antonín Dvořák, i Martinů skládal v Americe symfonie. Stále častěji čerpal z domácí látky českého folkloru: Nový Špalíček, Písničky na jednu stránku, Písničky na dvě stránky (1942–44), Otvírání studánek (1955) a další komorní kantáty na předlohy Miloslava Bureše. Na politické události reagoval orchestrální větou Památník Lidicím (1943) a komorní skladbou Pozdrav sokolstvu a sletu (1948).

- **DOK 9: Úspěšné provedení Martinů koncerta grossa v New Yorku v lednu 1942**

*... New York nezažil podobný **triumf** už mnoho let, psal tisk, a přeplněný sál si **vyžádal skladatele třikrát za sebou na scénu za potlesku** dirigenta i orchestru; týž sál [Carnegie Hall], v němž v prosinci roku 1893 byl zahrnut bouřlivými ovacemi **Antonín Dvořák** při premiéře symfonie Z Nového světa.*

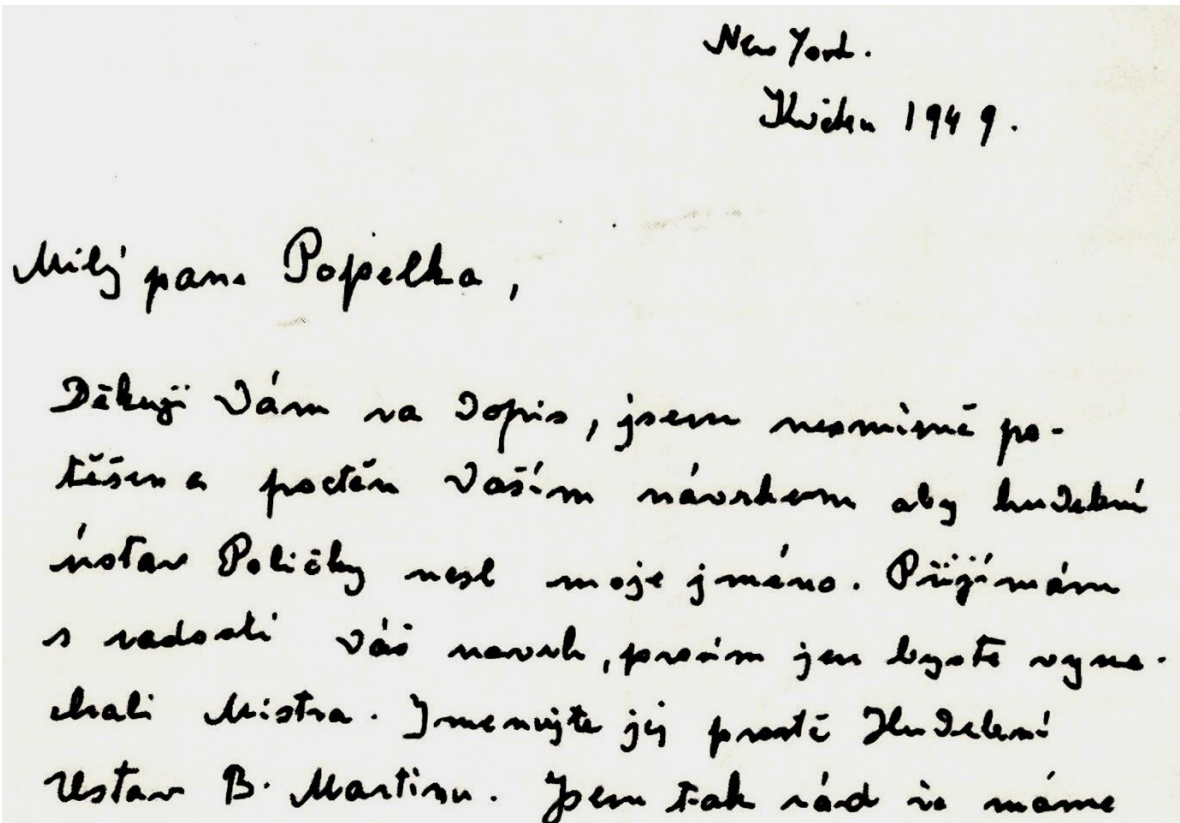
Zdroj: MIHULE, Jaroslav. *Martinů: Osud skladatele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 332.

- *Jakým způsobem byl Martinů přijat na prestižní newyorské scéně?*
- *Který další český hudební skladatel se na témže místě padesát let před Martinů zapsal nesmazatelně do povědomí Američanů a kterým svým dílem?*

VI. Martinů světoběžník na druhé straně „železné opony“

V době, kdy skončila 2. světová válka, byl Martinů jedním z nejvýznamnějších světových skladatelů. V USA dobytými svými skladbami nejpřednější koncertní scény a stal se velmi váženým. Od roku 1945 se toužil vrátit do své rodné země. Únorový komunistický puč však natrvalo uzavřel Bohuslavovi cestu domů... Republika se ocitla v moci „dělnického lidu“, tj. pod totalitní ideologií KSČ, na ministerské křeslo usedl dr. Zdeněk Nejedlý a Martinů coby „americký skladatel“ se stal pro Československo nepohodlným. Bohuslav Martinů již své rodné Čechy nespatriil. Navázal však spolupráci s Miloslavem Burešem, na jehož básnické texty vytvořil komorní kantáty: Otvírání studánek (1955), Legenda z dýmu bramborové nati (1956) a Mikeš z hor (1959). Martinů zesnul a byl pohřben ve Švýcarsku (1959). Dnes jeho ostatky spočívají v rodinné hrobce na poličském hřbitově, kam byly převezeny roku 1979.

- DOK 10: Poděkování Františku Popelkovi, poličskému kulturnímu pracovníkovi a propagátorovi osobnosti i díla Martinů

New York.
Oktober 1949.

Milý pane Popelka,

Děkuji Vám za dopis, jsem nesmírně potěšen a poctěn Vaším návrhem aby hudební ústav Poličky nesl moje jméno. Přijímám s radostí váš návrh, prosím jen byste vynechali Mistra. Jmenujte jej proste Hudební ústav B. Martinů. Jsem tak rád že máme

Zdroj: MARTINŮ, Bohuslav a POPELKA, Iša (ed.). *Dopisy domů: Z korespondence do Poličky*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 144b (fotografická příloha). Originál v osobním vlastnictví Iši Popelky.

- Ze záhlaví dopisu napiš, odkud a kdy byl dopis od Martinů odeslán.

- *Jaký je obsah dopisu, o co jde?*
- *Jaké pojmenování ústavu Martinů navrhuje?*
- *Jaké slůvko si přeje Martinů vypustit a o čem to svědčí?*
- DOK 11: Martinů chválí Burešovu poezii a podává rady

vas více poesie než ji ve skutečnosti užíváte. Vase verse jsou radost sama a hudebně se tvoří bez namahy, je v nich něco co nelze definovat ale co nese celou atmosféru a je to vyhraněné a krásné, žádný text až dosud mi nedal tolik uspokojení a radost s ním pracovat. Víte že kdyby toho nebylo že by cyklus nebyl povstal. Já sám, jak se na to dívám, že, jak jsme rekli celý cyklus je z jednoho soudku a to je pravda. Rovněž bych ale podotknul že jsem asi ten soudek vycerpal a že bych musel nacist nový s novým vínem. Já myslím že to platí i pro vás. My někdy pracujeme pro svoji radost ale někdy musíme zkusit něco skoro proti naší radosti, to je takový impuls, který nás nutí zdanlivě opustit to co dovedem a zacist něco co se nám zdá cizí a nepřijatelné, nicméně na konec se objeví že to otevřelo nové horizonty a že to přidalo i mnoho k tomu co jsme dovedly. Je to takový vnitřní boj.

Zdroj: Dopis B. Martinů Miloslavu Burešovi z 15. 3. 1959, CBM, Polička.

- *Jaké jsou podle Martinů Burešovy verše a co přinášejí?*
- *Jaký „cyklus“ má Martinů na mysli? Které skladby Martinů na Burešovy texty znáš? Vyhledej je v úvodním textu Kapitoly VI.*

VII. Shrnutí

- *Bohuslav Martinů (BM) by se dal označit jako poutník, který se z cizího prostředí ohlíží domů, do své vlasti. Přesto bychom mohli říci, že měl vlastí několik. Je to vůbec možné? Ve kterých zemích Martinů žil a tvořil? Říká se: „Kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem.“ Kolikrát byl člověkem Martinů? Doplň tabulku.*

VLASTI
JAZYKY

- *Přelož s pomocí kapesního nebo internetového slovníku makarónský verš:
„Nechci exciter les nerves mais parler to the soul.“¹
Jaké jazyky se ve větě uplatňují? Citát je zároveň výpovědí zralého skladatele o cíli jeho hudby.*

Bohuslav Martinů (1890–1959)

© Spolek ČŠBH. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>. Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního Programu na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy v roce 2014.

¹ MIHULE, J. *Martinů: Osud skladatele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 570.